

2.1. Litevské konsonanty (souhlásky)

2.1.1. Znělé a neznělé konsonanty

j	l	m	n	r	b	d	g	z	ž	h	v	c	č
–	–	–	–	–	p	t	k	s	š	ch	f	dz	dž

buvo (byl) *tu (ty)* *seka (sleduje)* *šilas (bor)*
puvo (hnil) *du (dva)* *sega (zapíná)* *žilas (šedivý)*

Asimilace:

b, d, g, z, ž
↓
p, t, k, s, š

znělost → neznělost

dirba (pracuje) → *dirbti [dirpti] (pracovat)*
auga (roste) → *augti [aukti] (růst)*

mezga (plete) → *megzti [meksti] (plést)*
veža (veze) → *vežti [vešti] (vézt)*

neznělost → znělost

suka (kroutí) → *sukdavo [sugdavo] (točil)*
neša (nese) → *nešdavo [neždavo] (nosil)*

lipa (leze) → *lipdavo [libdavo] (lezl)*
kasa (ryje) → *kasdavo [kazdavo] (ryl)*

2.1.2. Měkkost a tvrdost konsonantů (palatalizace)

Všechny litevské konsonanty mohou být měkké a tvrdé. Výjimku tvoří „j“ – je vždy měkké.

2.1.2.1. Poziční tvrdost:

Konsonant je tvrdý před zadními vokály (včetně dvojhlásek ai, au, uo; al, am, an, ar; ul, um, un, ur)

C + V(a) → CV(a)

garas (pára), vaikas (dítě), šaunus (šikovný), baltas (bílý), kula (mlátí), dulka (práší se), purvas (bláto), duona (chleba), šoka (tančí), rodo (ukazuje)

2.1.2.2. Poziční měkkost:

Konsonant je měkký před předními vokály (včetně dvojhlásek ei, ie; el, em, en, er; il, im, in, ir)

C + V(i) → C'V(i)

pilis (hrad), pilti (lít), pirmyn (do předu), pienas (mléko), mes (my), nešė (nesl), neis (nepůjde), nervinti (znervozňovat), nėrė (ponožil se), dėdė (stríc)

2.1.2.3. Nepoziční měkkost

Konsonant může být měkký také před zadním vokálem (včetně dvojhlásek ai, au, uo; al, am, an, ar; ul, um, un, ur). Tato měkkost nesouvisí s pozicí výskytu konsonantu, je pro každé konkrétní slovo „vrozená“; označujeme ji písmenem „i“ mezi konsonantem a vokálem.

$C + V(a) \rightarrow C'iV(a)$

kauļ → *kiauli* rašau → rašīau
(kostí, g. pl.) (sviní, g. pl.) (píší, přít.č.) (jsem psal, min. č.)

2.1.2.4. Písmeno „i“ má v litevštině dvoje uplatnění: označuje samohlásku [i], anebo je znakem pro palatalizaci (měkkost) souhlásky. Jako znak pro palatalizaci se toto písmeno „nečte“, jen změkčuje před ním stojící souhlásku. Příklady:

„i“ jako vokál: *pīlis* (*hrad*), tu *esi* (*ty jsi*), Čekija, *pīrmas* (*první*), *pīlkas* (*šedý*), *istorija* (*historie*)

„i“ jako znak pro palatalizaci: *šīaurė* [š'æure:] (*sever*), *kiaulė* [k'eule:] (*svině*), *liaudis* [l'æudis] (*národ*), *liūdnas* [l'u:dnas] (*smutný*), *siūlas* [s'u:las] (*nit*)

Písmeno „i“ jako vokál a „i“ jako znak pro palatalizaci se nikdy nevyskytují ve stejných pozicích:

- 1) „i“ jako znak pro palatalizaci nikdy není na začátku ani na konci slova; v těchto pozicích označuje „i“ vždy vokál, tudíž „se čte“ (např. *istorija*, tu *esi*);
- 2) „i“ jako vokál se nikdy nevyskytuje mezi konsonantem a vokálem; v těchto pozicích je „i“ vždy znakem pro palatalizaci, tudíž „se nečte“ (např. *šīaurė*, *siūlas*).

Existují dvě výjimky:

a) Kombinace „konsonant + ie“, např. *pienas* (*mléko*), *miegas* (*spánek*). „i“ je zde součástí dvojhlásky „ie“, nikoliv znakem pro palatalizaci.

b) Při setkání dvou vokálů na hranici slabik čteme „i“ jako vokál, např., *šiitas* [ši-i-tas] (větev muslimů), *pianinas* [pi-a-ni-nas] (*piano*).

2.1.2.5. **Cvičení.** Určete, zda písmeno **i** označuje v následujících slovech vokál nebo znak pro palatalizaci.

1. *ilgas* (*dlouhý*), 2. *toli* (*daleko*), 3. *žiaurus* (*krutý*), 4. *šilta* (*teplá*), 5. *Vilnius*, 6. *meilė* (*láska*), 7. *kiaušas* (*temeno*), 8. *siūlo* (*nabízi*), 9. *jis* (*on*), 10. *pilnas* (*plný*), 11. *žiogas* (*kobylka*), 12. *žiema* (*zima*), 13. *sriuba* (*polévka*), 14. *sliėkas* (*žížala*), 16. *kirmėlė* (*housenka*).

2.1.2.6. Palatalizace konsonantních skupin

Měkkost „se promítá“ na celou konsonantní skupinu v slabice:

šnekėti (*hovořit*), *gandrelis* (*mládě čápa*), *pliaupėti* (*hodně pršet*)

2.1.2.7. „č“ a „dž“ v litevštině

Poziční měkkost/tvrdost se u konsonantů „t“ a „d“ uplatňuje stejně jako u ostatních:

tiltas (most) deda (klade)

Nepoziční měkkost „t“ a „d“ způsobila vznik afrikát „č“ a „dž“: měkké „t“ se před zadním vokálem proměnilo v „č“; měkké „d“ se před zadním vokálem proměnilo v „dž“:

t→č: skaitė → skaičiau **d→dž:** žaidė → žaidžiau
(ona četla) (já jsem četl) (on hrál) (já jsem hrál)

Příklady proměn t→č a d→dž při ohýbání slov:

<i>(užovka)</i>	<i>(kohout)</i>
N. žaltys	gaidys
G. žalčio	gaidžio
D. žalčiui	gaidžiui
A. žalį	gaidį

skaityti, skaito skaitė (<i>číst</i>);	gydyti, gydo, gydė (<i>léčit</i>)
aš skaičiau	gydžiau
tu skaitėi	gydei
jis, ji skaitė	gydė

2.1.3. Litevská slabika

Litevská slabika povinně obsahuje alespoň jeden vokál. Dvojhlásky a jednotky „konsonant + vokál“ (al, am, an, ar, ...) také můžou vytvářet slabiky.

Samotný konsonant slabiku netvoří. Litevština nevytváří slova, obsahující ryze konsonantní slabiky, např. krk, vlk, Brno.

Slabika je dlouhá, pokud obsahuje dlouhý vokál, dvojhlásku nebo jednotku „konsonant + vokál“. Slabika je krátká, pokud obsahuje krátký vokál.